

**Sprawozdanie z realizacji Wojewódzkiego Programu Przeciwdziałania
Narkomanii Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025 za 2021 r.**

Warszawa, czerwiec 2022 r.

Wojewódzki Program Przeciwdziałania Narkomanii Województwa Mazowieckiego na lata 2021–2025 (dalej: Program) został przyjęty 20 kwietnia 2021 r. uchwałą 45/21 Sejmiku Województwa Mazowieckiego. Realizatorami Programu w 2021 r. były: Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej (dalej: „Centrum”) i Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie.

Samorząd Województwa Mazowieckiego wydatkował na realizację Programu środki w kwocie 962 110,50 zł, z czego:

- 1) Centrum w 2021 r. realizowało działania, na które przeznaczono środki w wysokości 858 850,50 zł, z czego:
 - a) 680 312,50 zł przeznaczono na dotacje dla organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie udzielone w trybie konkursowym,
 - b) 16 000 zł przeznaczono na dotacje udzielone w trybie pozakonkursowym na podstawie uproszczonej oferty realizacji zadania publicznego,
 - c) 162 538 zł wydatkowano na pozostałe działania z zakresu przeciwdziałania narkomanii;
- 2) Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie wydatkował środki w kwocie: 103 260 zł.

W Programie określono cel główny, tj. ograniczenie używania narkotyków oraz nowych substancji psychoaktywnych (tzw. „dopalaczy”) i związanych z tym problemów społecznych i zdrowotnych oraz wskazano najważniejsze obszary, w których realizowane były poszczególne cele operacyjne i działania, tj.:

- 1) Obszar 1 – Profilaktyka, informacja i edukacja,
- 2) Obszar 2 – Rehabilitacja, ograniczanie szkód zdrowotnych i reintegracja społeczna,
- 3) Obszar 3 – Badania i monitoring,
- 4) Obszar 4 – Współpraca międzynarodowa i krajowa.

Działania podjęte w 2021 r. w poszczególnych obszarach.

I. Obszar 1 – Profilaktyka, informacja i edukacja zawierał trzy cele operacyjne, tj.:

1. Podnoszenie poziomu wiedzy społeczeństwa oraz umiejętności specjalistów z obszaru profilaktyki na temat zagrożeń i problemów związanych z używaniem środków psychoaktywnych oraz możliwości zapobiegania zjawisku.

Przeprowadzono następujące działania:

- 1) Centrum zakupiło w 2021 r. materiały profilaktyczno-dydaktyczne w postaci 40 sztuk walizek edukacyjnych. Walizki zawierają przedmioty poglądowe, mogące służyć do przechowywania, zażywania, dystrybucji i wykrywania narkotyków, a także imitacje narkotyków. Całość wzbogacona jest o programy szkoleniowe dotyczące pracy z wykorzystaniem walizek. Dzięki tym rekwizytom możliwe jest podnoszenie i upowszechnianie wśród rodziców, pedagogów i opiekunów młodzieży zagrożonej

problemem narkotykowym, wiedzy na temat miejsc przechowywania przez nią narkotyków oraz sposobów i przedmiotów służących do zażywania tych substancji. Mając na uwadze realizację działań w obszarze profilaktyki uzależnień w regionie, Centrum przekazało 35 walizek profilaktyczno-dydaktycznych, zgodnie z potrzebami Zarządu, na rzecz odpowiednich instytucji i organizacji.

- 2) W trybie pozakonkursowym, na podstawie uproszczonej oferty realizacji zadania publicznego, Zarząd Województwa Mazowieckiego uchwałą 1674/265/21 z 19 października 2021 r. oraz uchwałą 1728/268/21 z 2 listopada 2021 r. przyznał dwie dotacje dla organizacji realizujących zadania w obszarze „Przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym”, w podobszarze „Działania z zakresu przeciwdziałania narkomanii, na łączną kwotę 16 000 zł. W ramach zadania zorganizowano wydarzenia o charakterze edukacyjno-sportowym dla 150 osób z powiatu otwockiego oraz warszawskiego zachodniego, podczas których przeprowadzono bloki zajęć tematycznych z zakresu profilaktyki uzależnień, których celem było wykształcenie wśród młodzieży i osób dorosłych właściwego podejścia, sprzyjającego ograniczeniu rozmiarów używania lub nadużywania substancji psychoaktywnych.
 - 3) Zlecono druk dwóch publikacji nt. zachowań wspierających trzeźwość dla osób pracujących w obszarze profilaktyki uzależnień: „Dziecko bez lęku. Trzeźwy start w dorosłe życie” oraz „Stowarzyszenia abstynenckie na Mazowszu Rehabilitacja – Rozwój – Działanie”.
2. Podnoszenie poziomu wiedzy i umiejętności osób zajmujących się przeciwdziałaniem uzależnieniom.

Przeprowadzono następujące działania:

- 1) Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie zorganizował konferencję pn. „Problem uzależnienia od substancji psychoaktywnych wśród dzieci i młodzieży”, celem której było podniesienie świadomości określonych grup społecznych i zawodowych na temat szkodliwego wpływu używania substancji psychoaktywnych przez dzieci i młodzież. Przeprowadzono edukację z zakresu:
 - a) nowych substancji psychoaktywnych - objawów zatrucia i postępowania;
 - b) wybranych aspektów terapii uzależnień dzieci i młodzieży w Ośrodku rehabilitacji i terapii psychiatrycznej dla osób z podwójną diagnozą;
 - c) dylematów etycznych w pracy z młodzieżą z podwójną diagnozą;
 - d) działań podejmowanych przez Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej w zakresie profilaktyki uzależnień;
 - e) etiologii używania i uzależnienia dzieci i młodzieży od substancji psychoaktywnych.

Przedstawiono również walizkę edukacyjną, przy użyciu której przeprowadzono pokaz imitacji nielegalnych substancji psychoaktywnych oraz sprzętu do ich zażywania.

2) Z uwagi na dynamicznie zmieniającą się sytuację epidemiologiczną i związane z tym trudności w znalezieniu wykonawcy, Centrum w 2021 r. zrealizowało tylko jeden cykl szkoleniowy z zakresu przeciwdziałania narkomanii, tj. 5 szkoleń pn. „Profilaktyka uzależnień chemicznych i behawioralnych” w trybie zdalnym po 20 godzin dydaktycznych dla każdej, maksymalnie 30-osobowej grupy uczestników. Głównym celem szkoleń było zwiększenie wiedzy uczestników w powyższym obszarze oraz w zakresie skutecznych sposobów pomocy osobom uzależnionym. Zrealizowano następujące bloki tematyczne:

- a) uzależnienia chemiczne i behawioralne (mechanizm uzależnienia, sygnały ostrzegawcze, sposoby pomocy);
- b) profilaktyka uniwersalna, selektywna, wskazująca (omówienie pojęć wraz z przykładami dobrych praktyk);
- c) motywowanie osoby uzależnionej do zmiany;
- d) skuteczne i nieskuteczne strategie profilaktyczne. Systemy rekomendacji programów profilaktycznych.

Przeszkolonych zostało 150 osób w 5 grupach po 30 osób.

3. Wspieranie rozwoju i wdrażania programów profilaktycznych dotyczących przeciwdziałania narkomanii.

Zarząd Województwa Mazowieckiego uchwałą nr 778/232/21 z dnia 25 maja 2021 r. udzielił dotacji organizacjom pozarządowym oraz podmiotom wymienionym w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na realizację zadań w obszarze „Przeciwdziałanie uzależnieniom i patologiom społecznym”, w podobszarze „Działania z zakresu przeciwdziałania narkomanii”. W związku z realizacją zadań Centrum zawarło 30 umów. Programy realizowane przez organizacje pozarządowe obejmowały wszystkie 3 poziomy profilaktyki: uniwersalną¹, selektywną² oraz wskazującą³. Łącznie działaniami objęto 5 010 osób, z czego 3 080 to dzieci oraz młodzież, a 1 930 osoby to dorośli.

Na szczególną uwagę zasługuje fakt, że w roku 2021 jedno z zadań w podobszarze „Działania z zakresu przeciwdziałania narkomanii” zostało sprofilowane w sposób

¹ Profilaktyka uniwersalna w kontekście profilaktyki uzależnień od narkotyków, to działania ukierunkowane na grupy z przeciętnym ryzykiem używania narkotyków (za Springer and Phillips, 2007). Tego typu interwencje często obejmują swoim zasięgiem całe populacje w danym miejscu realizacji (np. szkoła, społeczność, społeczeństwo). Profilaktyka uniwersalna na ogół ma na celu zapobieganie bądź opóźnianie inicjacji narkotykowej.

² Profilaktyka selektywna w kontekście profilaktyki uzależnień od narkotyków, działania ukierunkowane na osoby ponadprzeciętnie zagrożone używaniem narkotyków z racji ich przynależności do określonej grupy w populacji (za Springer and Phillips, 2007), np. uczniowie usunięci ze szkoły, młodociani przestępcy, dzieci użytkowników narkotyków, bywalcy dyskotek. Grupy te nazywane są populacjami zagrożonymi.

³ Profilaktyka wskazująca w kontekście profilaktyki uzależnień od narkotyków, działania ukierunkowane na osoby ze zwiększonym indywidualnym ryzykiem (szkodliwego) używania (za Springer and Phillips, 2007). Obejmują one osoby, które zażywają już narkotyki (ale nie są uzależnione w rozumieniu klasyfikacji DSM-IV lub ICD-10) i/lub osoby ze zwiększonym indywidualnym ryzykiem używania w przyszłości (np. skutek doświadczeń z dzieciństwa, zaburzeń psychicznych lub zachowania). Profilaktyka wskazująca często polega na zapobieganiu inicjacji narkotykowej, jednak częściej redukuje istniejące używanie oraz zapobiega przejściu do bardziej szkodliwych wzorów używania. W praktyce, może występować nachodzenie na siebie działań z zakresu profilaktyki wskazującej i selektywnej bądź leczenia odwykowego.

obligujący organizacje do realizacji w ramach zadania publicznego programów znajdujących się w bazie programów rekomendowanych⁴:

- 1) W ramach zadania 1: Wspieranie realizacji programów edukacyjnych i profilaktycznych dotyczących zagrożeń wynikających z używania środków odurzających, substancji psychotropowych i nowych substancji psychoaktywnych, a także z pozamedycznego stosowania produktów leczniczych, których używanie może prowadzić do uzależnienia, przeprowadzono 13 programów dla 950 osób, w tym 590 dzieci i młodzieży.
- 2) W ramach zadania 2: Wspieranie programów profilaktycznych o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności adresowanych do dzieci i młodzieży w wieku szkolnym osób dorosłych zalecanych w ramach systemu rekomendacji programów profilaktycznych i promocji zdrowia psychicznego (baza programów rekomendowanych, prowadzona w ramach systemu opracowanego wspólnie przez KBPN, PARPA, Ośrodek Rozwoju Edukacji MEN oraz Instytut Psychiatrii i Neurologii), przeprowadzono 5 programów, w których wzięło udział 860 osób, w tym 390 dzieci i młodzieży.

Programy rekomendowane, jakie zostały zrealizowane to: Unplugged, FreD Goes Net, Szkolna Interwencja Profilaktyczna, Spójrz Inaczej oraz Szkoła dla Rodziców i Wychowawców.

- 3) W ramach zadania 3: Wspieranie realizacji programów profilaktyki selektywnej i wskazującej adresowanych do środowisk zagrożonych lub grup wysoce narażonych na czynniki ryzyka używających środków odurzających, substancji psychotropowych i nowych substancji psychoaktywnych w sposób okazjonalny bądź szkodliwy, przeprowadzono 12 programów, w których wzięło udział 3 200 osób, w tym 2 100 dzieci i młodzieży.

II. Obszar 2 – Rehabilitacja, ograniczanie szkód zdrowotnych i reintegracja społeczna

zawierał jeden cel operacyjny, tj. Wspieranie programów rehabilitacji, redukcji szkód i reintegracji społecznej osób używających szkodliwie i uzależnionych od narkotyków.

Przeprowadzono następujące działania:

Urząd Marszałkowski Województwa Mazowieckiego w Warszawie rozpoczął w 2021 r. realizację programu pn. „Program w zakresie wsparcia oraz wzmocnienia efektów rehabilitacji dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi i uzależnionej od substancji psychoaktywnych”. Celem trzyletniego programu jest zwiększenie w latach 2021-2023 dostępności do rehabilitacji dzieci i młodzieży z zaburzeniami psychicznymi i uzależnionej od substancji psychoaktywnych, stanowiącej uzupełnienie podstawowego programu

⁴ System rekomendacji działa na poziomie krajowym od 2010 r. Jest to zadanie realizowane we współpracy czterech instytucji - Krajowego Biura ds. Przeciwdziałania Narkomanii, Państwowej Agencji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Ośrodka Rozwoju Edukacji oraz Instytutu Psychiatrii i Neurologii. W ramach systemu dokonywana jest ocena programów z obszarów promocji zdrowia psychicznego, profilaktyki uzależnień (profilaktyki narkomanii, profilaktyki problemów alkoholowych) oraz programów profilaktyki innych zachowań problemowych (ryzykownych) dzieci i młodzieży. Programy są badane pod kątem spełnienia standardów – szczegółowych wymagań odnoszących się do jakości programu jako całości, a także poszczególnych etapów jego realizacji, tj. etapu diagnozy i oceny potrzeb, wyboru grupy docelowej, planowania celów i sposobów ich realizacji, zapewnienia jakości realizacji oraz monitorowania i oceny efektów programu w trakcie ewaluacji.

realizowanego przez NFZ. Grupę docelową stanowią pacjenci, którzy obecnie są w podstawowym programie swojego leczenia w placówce stacjonarnej lub ambulatoryjnej, program ma wspierać i wzmacniać podstawową terapię realizowaną w ramach NFZ. W programie uczestniczą dwie grupy uczestników: dzieci i młodzież w wieku 13-19 lat, u których prócz uzależnienia od substancji psychoaktywnych rozpoznano współistniejące zaburzenia psychiczne oraz rodzice/opiekunowie prawni tych osób.

III. Obszar 3 – Badania i monitoring zawierał jeden cel operacyjny, tj.: Rozwijanie monitorowania zjawiska narkotyków i narkomanii na poziomie wojewódzkim i lokalnym.

W 2021 r. Centrum nie prowadziło działań w zakresie monitorowania zjawiska narkotyków i narkomanii.

IV. Obszar 4 – Współpraca międzynarodowa i krajowa zawierał jeden cel operacyjny, tj.: Wspieranie działań wojewódzkich w ramach współpracy międzynarodowej i krajowej.

Przeprowadzono następujące działania:

- 1) W 2021 r. Centrum współpracowało z szeregiem instytucji i organizacji, a w szczególności z podmiotami określonymi w art. 3 ust. 2 ustawy o zdrowiu publicznym, których cele statutowe lub przedmiot działalności dotyczą spraw objętych zadaniami z zakresu zdrowia publicznego, w tym organizacjami pozarządowymi i podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, jednostkami samorządu terytorialnego, jednostkami organizacyjnymi pomocy społecznej, wojewódzkimi ośrodkami ruchu drogowego, placówkami oświaty, policją, placówkami ochrony zdrowia, uczelniami wyższymi.
- 2) Kontynuowano współpracę z Krajowym Biurem ds. Przeciwdziałania Narkomanii oraz wojewódzkim ekspertem ds. informacji o narkotykach i narkomanii.
- 3) Przedstawiciele Centrum uczestniczyli w konferencjach międzynarodowych i krajowych, związanych z tematyką dotyczącą przeciwdziałania narkomanii, w tym m.in. w IV Międzynarodowej Konferencji „Przeciwdziałanie narkomanii na poziomie lokalnym” zorganizowanej przez Fundację Res Humanae.

W Centrum swoje ustawowe czynności wykonuje wojewódzki ekspert ds. informacji o narkotykach i narkomanii, któremu Centrum zapewnia dostęp do pomieszczeń biurowych, sprzętu komputerowego, materiałów dydaktycznych i informacyjnych.

Ponadto w 2021 r., w związku ze zmianą systemu identyfikacji wizualnej Mazowieckiego Centrum Polityki Społecznej, zlecono wykonanie zaktualizowanych poszyc namiotów wykorzystywanych przez Centrum w trakcie wydarzeń profilaktycznych, odbywających się na wolnym powietrzu.

Rok 2021 był pierwszym rokiem obowiązywania Programu, natomiast Centrum na bieżąco monitorowało sytuację legislacyjną dotyczącą ustawy o zmianie ustawy o zdrowiu publicznym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2021 poz. 2469), podpisanej finalnie w ostatnich dniach grudnia przez Prezydenta RP. W związku z powyższym jeszcze w 2021 r. Centrum rozpoczęło przygotowania do prac nad nowym Wojewódzkim Programem

Wnioski i rekomendacje z realizacji Programu w 2021 r.

1. Dynamiczna sytuacja epidemiologiczna w 2021 r., podobnie jak w roku ubiegłym, ograniczyła możliwości realizacji celów Programu, w szczególności w zakresie prowadzenia specjalistycznych szkoleń. W kolejnych latach należy skoncentrować się na przywróceniu poziomu ich realizacji oraz dalszym rozwoju działań.
2. Zasadny jest dalszy rozwój działalności edukacyjnej, celem której ma być podnoszenie poziomu wiedzy społeczeństwa oraz osób zajmujących się profilaktyką uzależnień na temat zagrożeń związanych z używaniem substancji psychoaktywnych oraz możliwości zapobiegania uzależnieniom.
3. Należy zwiększyć liczbę szkoleń specjalistycznych skierowanych do osób zawodowo zajmujących się przeciwdziałaniem narkomanii oraz opiekunów dzieci i młodzieży, które kształtowałyby umiejętności społeczne i wychowawcze oraz budowały bazę aktualnej wiedzy na temat wielopoziomowej profilaktyki oraz rehabilitacji osób uzależnionych.
4. Należy kontynuować i zwiększać wsparcie dla programów profilaktycznych realizowanych przez organizacje pozarządowe, szczególnie programów o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności.
5. Ważne jest, aby działania profilaktyczne o naukowych podstawach lub o potwierdzonej skuteczności objęły swoim działaniem jak największą liczbę dzieci i młodzieży jako grupy, której naturalna aktywność społeczna została w znaczącym stopniu ograniczona w okresie ostatnich 2 lat z uwagi na sytuację epidemiologiczną. Programy profilaktyczne powinny mieć na celu z jednej strony oddziaływanie na czynniki ryzyka poprzez budowanie świadomości odnośnie szkodliwości zażywania narkotyków, obalanie stereotypów dotyczących substancji psychoaktywnych i rozpoznawanie indywidualnych wzorców zachowań ryzykownych, a z drugiej strony wzmocnienie mechanizmów ochronnych dzięki budowaniu poczucia wartości, pracy nad asertywnością, pracy nad rozpoznawaniem i kontrolą emocji, treningowi komunikacji, czy zastosowaniu technik radzenia sobie ze stresem, smutkiem, traumą.
6. W kolejnym roku realizacji Programu należy rozpocząć monitorowanie występowania zjawiska narkomanii na terenie województwa mazowieckiego w zakresie skali używania substancji psychoaktywnych i problemów wynikających z ich używania oraz trendów w obszarze uzależnień.